

Леся ОХРИМЕНКО,

orcid.org/0000-0003-4633-8341

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Самбірського фахового педагогічного коледжу імені Івана Филипчак

(Самбір, Львівська область, Україна) Lesja.okhrimenko@gmail.com

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена аналізу дидактичних засад фахової підготовки молодших бакалаврів до педагогічної діяльності. Зазначено, що результат фахової підготовки – формування у майбутніх вчителів початкових класів загальних і професійних компетентностей – досягається шляхом організації освітнього процесу фахового педагогічного коледжу із врахуванням дидактичних принципів, застосуванням відповідних способів, методів, засобів реалізації змісту навчання. Сутність дидактичних засад фахової підготовки молодших бакалаврів до педагогічної діяльності розглянуто в контексті реалізації принципу науковості, принципу системності і послідовності навчання, принципу доступності навчання, принципу зв'язку теорії з практикою, принципу професійної спрямованості, принципу свідомості та активності особистості. Підкреслено, що фахова підготовка повинна забезпечити майбутніх вчителів початкових класів знаннями, вміннями та навичками, які сформують міцне підґрунтя для ефективної подальшої педагогічної діяльності. Педагогічна діяльність – це не лише підготовка до уроків, планування занять, а й вміння ефективно взаємодіяти з учнями, колегами, батьками. Відповідно, реалізація принципу професійної спрямованості передбачає формування у майбутніх вчителів початкових класів готовності до розв'язання професійних завдань та практичних проблем. В умовах сьогодення, коли доводиться навчатись, працювати з огляду на заплановані та незаплановані суспільні зміни й обставини, важливою психолого-педагогічною умовою фахової підготовки є формування у студентів позитивної навчальної мотивації. Визначено, що одним із завдань фахової підготовки в контексті реалізації принципу свідомості та активності особистості є формування у майбутніх вчителів розуміння того, що педагогічна діяльність – це неперервний процес навчання і розвитку.

Ключові слова: фахова підготовка, педагогічний коледж, педагогічна діяльність, дидактичні принципи.

Lesia OKHRIMENKO,

orcid.org/0000-0003-4633-8341

Specialist of the Highest Category, Teacher-Methodology

Sambir Professional Pedagogical College named after Ivan Fylypchak

(Sambir, Lviv region, Ukraine) Lesja.okhrimenko@gmail.com

DIDACTIC PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF JUNIOR BACHELORS TO PEDAGOGICAL ACTIVITIES

The article is devoted to the analysis of the didactic principles of professional training of junior bachelors to pedagogical activity. It is noted that the result of professional training i.e. the formation of general and professional competencies in future primary school teachers is achieved by organizing the educational process of a professional pedagogical college, taking into account didactic principles, using appropriate methods and means of implementing the content of education. The essence of the didactic principles of professional training of junior bachelors to pedagogical activity is considered in the context of the implementation of the principle of systematicity and sequence of training, the principle of accessibility of training, the principle of connection between theory and practice, the principle of professional orientation, the principle of consciousness and individual activity. It is emphasized that professional training should provide future primary school teachers with knowledge, abilities and skills that will form a solid foundation for effective pedagogical activity. Pedagogical activity is not only preparation for lessons, planning classes, but also the ability to effectively interact with students, colleagues, and parents. Therefore, the implementation of the principle of professional orientation involves the formation of the necessary general and professional competencies in future primary school teachers. In today's conditions, when one has to study, develop, and work in view of planned and unplanned social changes and circumstances, an important pedagogical condition of professional training is the formation of positive educational motivation in students. It was determined that the implementation of the principle of consciousness and individual activity involves the formation of future teachers' understanding that pedagogical activity is a continuous process of learning and development.

Key words: professional training, pedagogical college, pedagogical activity, didactic principles.

Постановка проблеми. В умовах переходу початкової освіти України до нових стандартів, з огляду на кваліфікаційні вимоги, які висуваються до фахового молодшого бакалавра з початкової освіти, актуалізуються проблеми організації професійної підготовки майбутніх вчителів. Випускник має бути готовим розвивати та застосовувати на практиці знання, методи, принципи навчання та оцінювання, не відставати від швидкозмінних технологій, виявляти високий рівень взаємодії та співпраці з усіма учасниками освітнього процесу. Творча, ініціативна, професійноспрямована особистість майбутнього вчителя формується в освітньому середовищі закладу освіти, яке організоване на відповідних дидактичних засадах.

Аналіз досліджень. У контексті нашого дослідження значимими є праці, присвячені аналізу дидактичних категорій, сучасних дидактичних стратегій (Осадченко І., Хоружа Л.); проблемам підготовки фахівця в освітньому середовищі педагогічного коледжу (Смолюк А., Журавська Н.); питанням дидактичних засад організації освітнього процесу (Літвінчук С., Мелешко С., Коваленко О.).

Зокрема, Літвінчук С. підкреслює, що «в сучасних умовах зміст професійної підготовки представляє сукупність дидактично відібраних, систематизованих на основі наукових положень відповідних наук, сконцентрованих навколо важливих проблем спеціальності». На думку дослідника, «дидактична гіпотеза, покладена в основу змісту підготовки майбутнього спеціаліста полягає в тому, що знання, вміння й навички по всіх дисциплінах, які вивчаються, повинні з'єднуватися, трансформуватися в умовах майбутньої професійної діяльності» (Літвінчук, 2017: 179).

Сутність дидактичних засад Мелешко В. розглядає як «методологічну основу організації освітнього процесу, підґрунтям якого слугують дієві принципи, підходи, ідеї, на основі яких здійснюється освітній процес» (Мелешко, 2021: 25).

Аналізуючи професійну підготовку майбутніх фахівців в контексті реалізації нової дидактичної стратегії – компетентнісно практико-зорієнтованої, Хоружа Л. зазначає, що «дидактична стратегія – це шлях підвищення ефективності освітнього процесу. Сучасний статус дидактичної стратегії визначає більш прикладний характер освіти, зміну співвідношення теорії і практики у навчанні майбутнього фахівця в сторону діяльності, практики, самоосвіти. Відтак, успіх впровадження нових дидактичних стратегій у професійну підготовку майбутніх фахівців залежить від поєднання педагогічного управління процесом з власною мотивацією, самостійністю і пізнавальною активністю

студентів, практичним застосуванням отриманих знань, використанням дидактичних можливостей нових інформаційних технологій навчання (Хоружа, 2017: 8-11).

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що дидактичні засади фахової підготовки інтерпретуються з позиції змісту освітньої діяльності, підходів та принципів, на яких базується освітній процес, форм і методів навчання.

Мета статті – проаналізувати дидактичні засади організації фахової підготовки майбутніх вчителів початкової школи в педагогічному коледжі.

Виклад основного матеріалу. Дидактична система закладу освіти розуміється як «сукупність взаємозалежних між собою дидактичних компонентів: теоретичного (зміст, принципи, форми) в основі дидактичних підсистем (теорій, концепцій тощо) та практичного (методи, засоби навчання тощо)» (Осадченко, 2010). Відповідно, компонентами дидактичної системи є зміст освіти, цілі та завдання фахової підготовки, принципи, методи навчання, форми організації навчання, результати навчання.

На досягнення освітніх завдань фахової підготовки зорієнтовані відповідні дидактичні принципи, які «мають нормативний характер, визначають певний інваріант діяльності, допомагають передбачати хід подій в освіті, прогнозувати розвиток навчального процесу, слугують їй загальним регулятором тощо» (Хоружа, 2021: 9). Так, система підготовки молодших бакалаврів з початкової освіти у Самбірському фаховому педагогічному коледжі імені Івана Филіпчика базується на загальних дидактичних принципах науковості, системності і послідовності навчання, доступності навчання, зв'язку теорії з практикою, професійної спрямованості, свідомості та активності особистості.

Принцип *науковості* передбачає, що факти, явища, процеси, які засвоює студент у процесі фахової підготовки є достовірними, науково обґрунтованими. В контексті реалізації цього дидактичного принципу навчальний матеріал відбирається на науковій основі, у зміст дисциплін включено достовірні, практично перевірені знання.

Принцип *системності і послідовності навчання* полягає у системному засвоєнні знань, умінь та навичок, вивчення навчального матеріалу відбувається у визначеній і педагогічно обґрунтованій, логічній послідовності. Реалізації цього принципу сприяють відповідно розроблені навчальні програми, плани.

Принцип *доступності навчання* передбачає, що фахова підготовка у педагогічному коледжі є посиленою для студентів. Реалізується даний принцип через відповідність змісту, форм і мето-

дів навчання рівню підготовки студентів, їх можливостям.

Принцип *професійної спрямованості* базується на формуванні професійно значущих якостей та розвиток фахових здібностей майбутніх вчителів. Оскільки сучасні стандарти педагогічної освіти визначаються на основі професійних компетентностей, то й навчальний процес конструюється на засадах компетентнісного підходу. Так, фаховий молодший бакалавр з початкової освіти протягом навчання у Самбірському фаховому педагогічному коледжі імені Івана Филипчика має набути базові загальні та професійні компетентності. Серед загальних компетентностей виділяють загальнонавчальну, інформаційно-аналітичну, дослідницько-праксеологічну, комунікативну, громадянську, етичну, соціокультурну, адаптивну, рефлексивну, здоров'язбережувальну та міжособистісної взаємодії. Фаховими компетентностями майбутніх вчителів початкових класів визначено:

- предметну компетентність як здатність до застосування знань, умінь і навичок із циклу професійних дисциплін. Вона включає філологічну, математичну, технологічну, природничо-наукову, мистецьку компетентності;

- психологічну компетентність як здатність до розвитку учнів початкової школи як суб'єктів освітнього процесу на основі знань та умінь про їхні вікові, індивідуальні особливості та соціальні чинники розвитку;

- педагогічну компетентність як здатність до проектування, організації, оцінювання, рефлексії та коригування навчально-виховного процесу в початковій школі;

- методичну компетентність, що ґрунтується на теоретичній і практичній готовності до проведення різнотипних уроків у початкових класах;

- професійно-комунікативну компетентність як здатність актуалізувати та застосовувати комунікативні знання, навички, вміння, стратегії й тактики комунікативної поведінки для здійснення в конкретних умовах педагогічної комунікативної діяльності з молодшими школярами, батьками, колегами (Освітньо-професійна програма, 2020).

Набуті компетентності дозволять фаховому молодшому бакалавру з початкової освіти розв'язувати професійні завдання та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, передбачають застосування педагогічних технологій, методів педагогіки, психології та фахових методик початкового навчання Нової української школи (Освітньо-професійна програма, 2020).

Реалізується принцип професійної спрямованості шляхом врахування при виборі змісту, мето-

дів, засобів та форм навчання особливостей професійної взаємодії майбутніх вчителів початкової школи з учасниками освітнього процесу (учні, батьки, колеги).

Принцип *зв'язку теорії з практикою* допомагає зорієнтувати студентів на майбутню педагогічну діяльність і реалізується в процесі виконання студентами практичних робіт, через проходження педагогічної практики. У Самбірському фаховому педагогічному коледжі імені Івана Филипчика окрім передбаченої програмою психолого-педагогічної та навчально-виховної практики організовується практика «Перші дні дитини в школі». В ході цієї практики студенти знайомляться з проведенням Дня знань та особливостями перебування дітей у школі в перші дні навчання, формують дослідницькі вміння, пов'язані з виявленням рівня готовності дітей до навчання. Цінним для студентів є досвід роботи вчителів з батьками першокласників, аналіз освітнього середовища та облаштованості класів.

Принцип *свідомості та активності особистості* передбачає активність і самостійність молодших бакалаврів початкової освіти у процесі оволодіння знаннями, розумінні мети навчання, необхідності здобування знань, самовираження й самовдосконалення. Навчання вкрай необхідне і є важливою умовою формування майбутнього фахівця. Але ми говоримо про більше – пошук і розвиток власного стилю роботи упродовж життя, безперервну роботу над собою, поглиблення знань про викладання та навчання. Адже «професійна майстерність, компетентність не є чимось таким, чим ти володієш. Це процес. Це дисципліна, яка триває все життя» (Фуллан, 2010: 42). Тому одним із завдань фахової підготовки в контексті реалізації принципу свідомості та активності особистості є формування у майбутніх вчителів розуміння того, що педагогічна діяльність – від початкової підготовки до кінця кар'єри має підпорядковуватись безперервному навчанням і розвитку.

В умовах сьогодення доводиться навчатись, розвиватись, працювати з огляду на незаплановані суспільні зміни й обставини. Серйозним викликом для освіти стала пандемія COVID-19, зараз – введення воєнного стану на всій території країни. В таких умовах зросло значення дистанційного навчання. Тому важливою дидактичною умовою фахової підготовки є застосування цифрових технологій, опанування методами і прийомами ефективної організації освітнього процесу в режимі онлайн.

Процес фахової підготовки буде більш ефективним, якщо його організація враховує і певні психолого-педагогічні умови. Так, в Самбірському

педагогічному коледжі імені Івана Филипчика увага акцентується на формуванні у студентів ціннісного ставлення щодо майбутньої професійної діяльності, на формуванні позитивної навчальної мотивації; студентів стимулюють до самореалізації, саморозвитку у навчальному процесі та позааудиторній діяльності.

Як зазначалось вище одним із компонентів дидактичної системи педагогічного коледжу є методи навчання та форми організації навчання. В процесі фахової підготовки молодших бакалаврів до педагогічної діяльності перевага надається практико-зорієнтованим дидактичним методам. Серед таких виділимо бесіди, тренінгові вправи, проблемні ситуації, імітаційні ігри, моделювання професійної діяльності, обговорення типових і складних ситуацій у групі, творчі проєкти тощо. Основними формами навчання є лекції; практичні

заняття; самостійна робота; дослідна робота, педагогічна практика.

Схарактеризовані дидактичні принципи, психолого-педагогічні умови, методи та форми навчання пов'язані між собою, зорієнтовані на реалізацію компетентнісної стратегії фахової підготовки в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Висновки. Початкова фахова підготовка у педагогічному коледжі повинна забезпечити майбутніх вчителів знаннями та вміннями, які сформуєть міцне підґрунтя для ефективного вчителювання та неперервного навчання і розвитку впродовж їхньої педагогічної кар'єри. Ця мета досягається шляхом організації освітнього процесу на основі дидактичних принципів, які реалізуються через зміст, організаційні форми та методи навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літвінчук С., Тайхриб К. Дидактичні аспекти професійної підготовки студентів-аграріїв. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 78(1). С. 177–181. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78\(1\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78(1)_35). (дата звернення: 19.10.2021)
2. Мелешко В. Дидактичні засади організації освітнього процесу в науковому лицейі. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2021. С. 21–30. URL: http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2021_2/3.pdf (дата звернення: 19.10.2021)
3. Осадченко І. Термінологічний аналіз дидактичних категорій: «система», «вид», «тип», «модель», «технологія». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2010. С. 217–222. URL: http://176.98.75.236/bitstream/6789/6558/1/Ст_Осадченко_Термінолог_аналіз_дид_категорій....PDF (дата звернення: 15.10.2021)
4. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» зі спеціальності 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр». 2020. URL: <https://www.pedcollegesambir.org.ua/про-коледж/освітні-програми/опп-013-початкова-освіта/> (дата звернення: 23.10.2021)
5. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. Львів: Літопис, 2000. 269 с.
6. Хоружа Л. Педагогіка вищої школи: сучасні дидактичні стратегії. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 1–2. С. 7–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2017_1-2_3 (дата звернення: 17.10.2021)

REFERENCES

1. Litvinchuk S., Taykhryb K. (2017) Dydaktychni aspekty profesiyanoi pidhotovky studentiv-ahraryiv [Didactic aspects of professional training of agricultural students]. Collection of scientific papers [Kherson State University]. Pedagogical sciences. 78 (1). 177–181. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78\(1\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78(1)_35) (accessed 19 October 2021). [in Ukrainian]
2. Meleshko V. (2021) Dydaktychni zasady orhanizatsiyi osvitiho protsesu v naukovomu litseyi [Didactic principles of organization of the educational process in scientific lyceum]. Pedagogical innovations: ideas, realities, perspectives. 21–30. Available at: http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2021_2/3.pdf (accessed 19 October 2021). [in Ukrainian]
3. Osadchenko I. (2010) Terminolohichnyy analiz dydaktychnykh katehoriy: «systema», «vyd», «typ», «model», «tekhnohohiya» [Terminological analysis of didactic categories: «system», «type», «model», «technology»]. Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University. 217–222. Available at: http://176.98.75.236/bitstream/6789/6558/1/Ст_Осадченко_Термінолог_аналіз_дид_категорій....PDF (accessed 15 October 2021). [in Ukrainian]
4. Educational and professional program «Primary education» in specialty 013 «Primary education» of the field of knowledge 01 Education/Pedagogy of Educational and professional degree «Professional junior bachelor» (2020). Available at: <https://www.pedcollegesambir.org.ua/про-коледж/освітні-програми/опп-013-початкова-освіта> (accessed 23 October 2021). [in Ukrainian]
5. Fullan M. (2000) Syly zmin. Vymiryuvannya hlybyny osvitynih reform [Forces of change. Measuring the depth of educational reforms]. Lviv: Litopys. [in Ukrainian]
6. Khoruzha L. (2017) Pedahohika vyshchoyi shkoly: suchasni dydaktychni stratehiyi [Higher school pedagogy: modern didactic strategies]. Continuous professional education: theory and practice. 1–2, 7–13. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2017_1-2_3 (accessed 17 October 2021). [in Ukrainian]